

Батиченко Світлана Павлівна,
кандидат географічних наук, мнс,
Мельник Людмила Вікторівна,
кандидат географічних наук, снс

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ,
Україна, e-mail: batychenko_sveta@ukr.net, тема №19БФ-042-01М
Військовий інститут, Київський національний університет імені Тараса
Шевченка, м. Київ, Україна, e-mail: Lysil@ukr.net

СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ ДЕМОГРАФІЧНОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ

Мета. Аналіз динаміки демографічних показників в регіонах України.

Методика. В основу дослідження покладено загальнонаукові методи, а саме, аналізу та синтезу, описовий, аналітичний. А також суспільно-географічний – порівняльно-географічного.

Результати. Проаналізовано динаміку та регіональні особливості показників народжуваності, смертності, природного приросту/скорочення населення, очікуваної тривалості життя населення при народженні, міграційного приросту/скорочення населення за період 2001-2020 роки в Україні. Розкрито основні причини смертності населення у 2020 році. Проаналізовано динаміку показників, які характеризують шлюбно-сімейні відносини в Україні, а саме, коефіцієнти шлюбності, розлучуваності, середній вік реєстрації шлюбу як для чоловіків, так і для жінок, середній вік матері при народженні дитини, частку позашлюбно народжених дітей. Нова модель сім'ї і шлюбно-сімейних відносин, що формується в Україні, характеризується високим рівнем консесуальних шлюбів, підвищенням віку вступу до шлюбу, високим рівнем позашлюбної народжуваності, низьким рівнем народжуваності і високими рівнями економічної і споживчої активності. Відповідно, для демографічної ситуації в Україні характерно криза народжуваності, погіршення стану здоров'я населення (особливо репродуктивного віку) підвищення смертності і скорочення тривалості життя. Першочерговими завданнями для покращення демографічної ситуації в Україні повинні стати: стабілізація народжуваності та доведення її в довгостроковій перспективі до рівня, що забезпечує простий режим демографічного відтворення; поліпшення стану здоров'я населення, скорочення смертності та збільшення середньої тривалості життя; зміцнення інституту сім'ї, а також створення умов щодо поєднання професійної діяльності із сімейними обов'язками для жінок; вдосконалення регулювання міграційних процесів.

Наукова новизна. Аналіз традиційних демографічних показників. Разом з тим аналіз шлюбно-сімейних відносин та ролі жінки в суспільстві, а також їх вплив на демографічну ситуацію.

Практична значимість. Аналіз показників в просторі і часу для визначення тенденцій. Впровадження заходів демографічної політики у вітчизняну практику сприятиме покращенню демографічної ситуації в країні.

Ключові слова: демографія, народжуваність, смертність, природний приріст, міграційний приріст, шлюбність, розлучення, демографічна політика.

Батиченко Светлана Павловна,
кандидат географических наук, мнс
Мельник Людмила Викторовна,
кандидат географических наук, снс

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, г. Киев, Украина,
e-mail: batychenko_sveta@ukr.net, тема i№19БФ-042-01М
Военный институт, Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко,
г. Киев, Украина, e-mail: Lysil@ukr.net

СОВРЕМЕННЫЕ ОСОБЕННОСТИ ДЕМОГРАФИЧЕСКОЙ СИТУАЦИИ В УКРАИНЕ

Цель. Анализ динамики демографических показателей в регионах Украины.

Методика. В основу исследования положены общенаучные методы, в частности, анализа и синтеза, описательный, аналитический. А также общественно-географический - сравнительно-географического.

Результаты. Проанализирована динамика и региональные особенности показателей рождаемости, смертности, естественного прироста / сокращения населения, ожидаемой продолжительности жизни населения при рождении, миграционного прироста / сокращения населения за период 2001-2020 годы в Украине. Раскрыты основные причины смертности населения в 2020 году. Проанализирована динамика показателей, характеризующих брачно-семейные отношения в Украине, в частности, коэффициенты брачности, разводимости, средний возраст регистрации брака как для мужчин, так и для женщин, средний возраст матери при рождении ребенка, на долю внебрачных рождений детей. Новая модель семьи и брачно-семейных отношений, формируется в Украине, характеризуется высоким уровнем консенсуальными браков, повышением возраста вступления в брак, высоким уровнем внебрачной рождаемости, низким уровнем рождаемости и высоким уровнем экономической и потребительской активности. Соответственно, для демографической ситуации в Украине характерно кризис рождаемости, ухудшением состояния здоровья населения (особенно репродуктивного возраста) повышение смертности и сокращение продолжительности жизни. Первоочередными задачей для улучшения демографической ситуации в Украине должны стать: стабилизация рождаемости и доведение ее в долгосрочной перспективе до уровня, обеспечивающего простой режим демографического воспроизводства; улучшение состояния здоровья населения, сокращение

смертности и увеличение средней продолжительности жизни; укрепление института семьи, а также создание условий для сочетания профессиональной деятельности с семейными обязанностями для женщин; совершенствование регулирования миграционных процессов. Научная новизна. Анализ традиционных демографических показателей. Вместе с тем анализ брачно-семейных отношений и роли женщины в обществе, а также их влияние на демографическую ситуацию.

Практическая значимость. Анализ в пространстве и времени для определения тенденций. Внедрение мероприятий демографической политики в отечественную практику будет способствовать улучшению демографической ситуации в стране.

Ключевые слова: демография, рождаемость, смертность, естественный прирост, миграционный прирост, шлюбність, розвод, демографічна політика.

UDC 911.3

<https://doi.org/10.17721/2308-135X.2021.65.50-56>

Batychenko Svitlana,

Candidate of Geographic Sciences, Junior Researcher

Melnyk Liudmyla,

Candidate of Geographical Sciences, Senior Research Fellow

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine,
e-mail: batychenko_sveta@ukr.net, research №19БФ-042-01М

Military Institute, Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Kyiv, Ukraine, e-mail: Lysil@ukr.net

MODERN FEATURES OF THE DEMOGRAPHIC SITUATION IN UKRAINE

Goal. Analysis of the dynamics of demographic indicators in the regions of Ukraine.

Method. The study is based on general scientific methods, namely, analysis and synthesis, descriptive, analytical. And also socio-geographical - comparative-geographical.

Results. The dynamics and regional features of births, deaths, natural increase / decrease in population, life expectancy at birth, migration growth / decrease in population for the period 2001-2020 in Ukraine are analyzed. The main causes of population mortality in 2020 are revealed. The dynamics of indicators that characterize marital and family relations in Ukraine, namely, the coefficients of marriage, divorce, the average age of marriage registration for both men and women, the average age of the mother at birth, the share of illegitimate children. The new model of family and marital relations that is being formed in Ukraine is characterized by a high level of consensual marriages, an increase in the age of marriage, a high level of extramarital births, a low birth rate and high levels of economic and consumer activity. Accordingly, the demographic situation in Ukraine is characterized by a crisis in the birth rate, deteriorating health of the population (especially reproductive age), increased mortality and reduced life expectancy. The priority tasks for improving the demographic situation in Ukraine should be: stabilizing the birth rate and bringing it in the long run to a level that provides a simple mode of demographic reproduction; improving the health of the population, reducing mortality and increasing life expectancy; strengthening the institution of the family, as well as creating conditions for combining professional activities with family responsibilities for women; improving the regulation of migration processes. Scientific novelty. Analysis of traditional demographic indicators. However, the analysis of marital and family relations and the role of women in society, as well as their impact on the demographic situation.

Practical significance. Analysis of indicators in space and time to identify trends. The introduction of demographic policy measures in domestic practice will help improve the demographic situation in the country.

Key words: demography, birth rate, mortality, natural increase, migration increase, marriage, divorce, demographic policy

Постановка проблеми. Демографічна політика в Україні скерована на підвищення природного приросту населення за рахунок народжуваності. В сучасних умовах вона повинна бути направлена не тільки на стимулювання народжуваності, але і на зміцнення сім'ї, підвищення матеріального добробуту людей, зниження захворюваності і смертності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання демографічних процесів висвітлені у роботах багатьох як вітчизняних так і за рубіжних вчених та дослідників. Особливо великої уваги питанням демографії та розвитку трудового потенціалу приділяють колектив Інституту демографії та соціальних досліджень імені В.Н. Птухи, а особливо Е. Лібанова. У роботах Е. Лібанової [1, 5, 9], О. Макарової [2], К. Мезенцева, Н. Мезенцевої [3-4], О. Позняка [5], І. Цвігун [10] висвітлені різні аспекти демографічних процесів в Україні.

Мета дослідження. Аналіз динаміки демографічних показників населення України.

Вклад основного матеріалу. Демографічна ситуація в Україні характеризується кризою народжуваності, погіршенням стану здоров'я населення, особливо репродуктивного населення, підвищення смертності і скорочення тривалості життя.

Стрімке скорочення чисельності населення України характерне для 90- років ХХ ст., яке супроводжувалося різним зниженням сумарного коефіцієнта народжуваності. Основною причиною такого різкого падіння було зниження рівня життя більшої частини населення і пов'язану з цим втрату відчуття стабільності. Пік народжуваності населення припадає на 80-ті роки, коли політика

була спрямована на підтримку сімей з дітьми, а після розпаду Радянського Союзу призупинена. У 2020 році показник народжуваності населення був на рівні 7,8 осіб на 1000 осіб наявного населення. Максимальні значення коефіцієнта народжуваності характерні для Закарпатської, Рівненської, Волинської областей та м. Києва (понад 10,0 осіб на 1000 наявного населення). За період з 2001-2020 роки показник народжуваності населення характеризувався стрибкоподібною динамікою. У 2020 році проти 2001 року даний показник зріс лише на 1,3%. У м. Києві показник народжуваності за досліджуваний період зріс на 39%, а також зростання показника характерне для Київської та Одеської областей. Для решти регіонів країни характерно скорочення показника народжуваності. При чому для Миколаївської, Чернігівської, Івано-Франківської, Запорізької, Тернопільської, Кіровоградської, Черкаської та Сумської областях характерно високі значення скорочення показника народжуваності населення (понад 10%) (рис. 1).

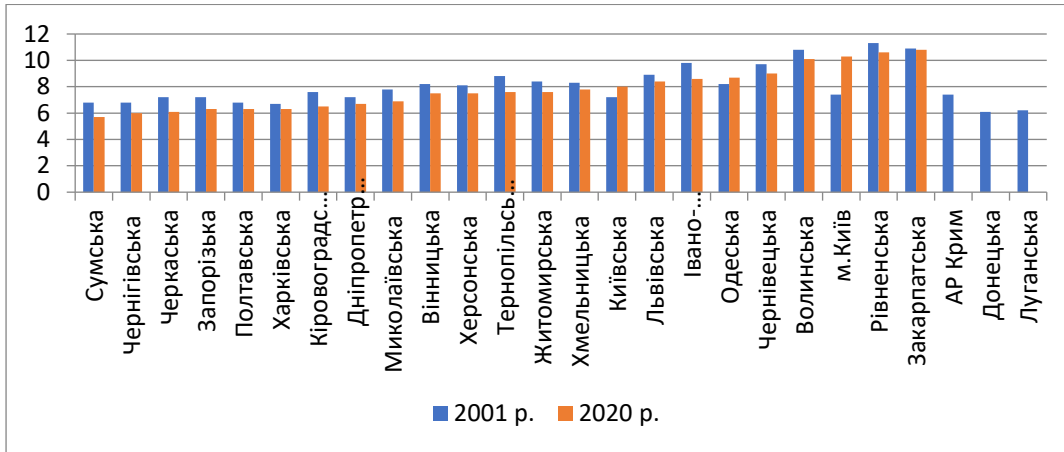

Рис. 1. Динаміка показника народжуваності населення регіонів України у 2001-2020 роках, Складено автором за даними [6, 8]

Криза народжуваності поєднується з різким погіршенням здоров'я населення, в тому числі репродуктивного, підвищенням смертності.

Аналіз динаміки рівня смертності населення України свідчить про збільшення даного показника до 2001 р. та про поступове подальше його скорочення. За період з 2001-2020 рр. ситуація зі смертністю населення погіршилася у Закарпатській, Львівській, Івано-Франківській, Чернівецькій, Запорізькій областях та м. Києві. За досліджуваний період скорочення показника смертності населення характерне для Одеської, Полтавської, Сумської та Чернігівської областей. Для Вінницької та Волинської областей у 2020 р. коефіцієнт смертності населення був на рівні 2001 р. (рис. 2).

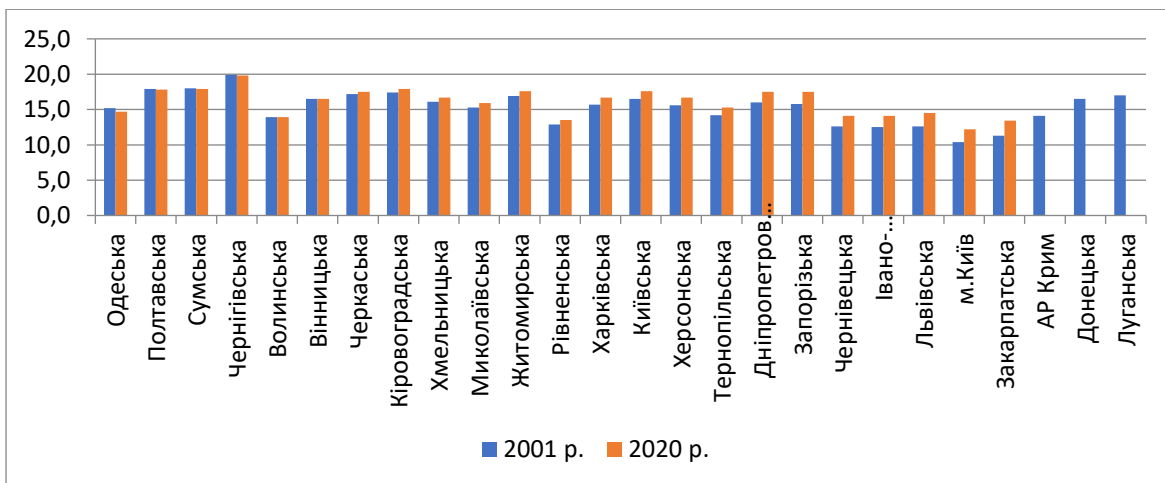

Рис. 2. Динаміка показника смертності населення регіонів України у 2001-2020 роках, Складено автором за даними [6, 8]

У 2020 р. коефіцієнт смертності населення України склав 15,9 на 1000 осіб. Максимальні значення показника смертності населення характерні для Чернігівської, Сумської, Кіровоградської, Полтавської, Київської, Житомирської, Черкаської, Запорізької, Дніпропетровської областей. А мінімальні – для м. Києва, Закарпатської, Рівненської, Волинської областей.

Серед основних причин смертності населення в Україні у 2020 р. 2/3 склали хвороби системи кровообігу, з них 46,1% припадало на ішемічну хворобу серця та 12,7% на цереброваскулярні хвороби. 12,5% смертей в Україні від злоякісних новоутворень. В результаті зовнішніх причин рівень смертності в Україні був на рівні 4,6%. Рівень смертності населення в Україні від COVID-19 склав 3,3%.

Відповідно до вище сказаного, а саме, низьких показників народжуваності та високих показників смертності населення в Україні характерно депопуляція населення. У 2020 р. показник природного приросту населення України склав -8,1 особи на 1000 жителів. У 2020 р. для всіх регіонів України характерно природне скорочення населення. Катастрофічний рівень природного скорочення населення в Чернігівській, Сумській, Полтавській, Черкаській, Кіровоградській, Запорізькій, Дніпропетровській, Харківській областях (понад -10,1 осіб на 1000 жителів). Високий рівень природного скорочення характерний для Житомирської, Київської, Херсонської, Вінницької, Миколаївської областей (-8,1 до -10,0 осіб на 1000 жителів). Середній та нижче середнього рівень природного скорочення спостерігається в Тернопільській та Львівських областях (-6,1 до -8,0 осіб на 1000 жителів). Низький рівень природного скорочення характерний для Одеської, Івано-Франківської та Чернівецької областей (-4,1 до -6,0 осіб на 1000 жителів). Найнижчий рівень природного скорочення у Волинській, Рівненській, Закарпатській областях та м. Києві (менше -4,0 осіб на 1000 жителів). За період з 2001-2020 рр. катастрофічна ситуація навколо показника природного скорочення склалася на території Закарпатської та Івано-Франківської області, де значення показника зросло більше як у шість та удвічі разів відповідно. Негативна ситуація за досліджуваний період характерна для Рівненської, Чернівецької, Львівської та Тернопільської областей. Тоді, як на території м. Києва та Одеської області спостерігається позитивна тенденція показника природного скорочення населення.

Одним з негативних проявів демографічної кризи в Україні було скорочення тривалості життя населення. Проте починаючи з 2005 р. в Україні спостерігається незначне поступове зростання показника. За даними Державної служби статистики України у 2020 р. очікувана тривалість життя населення при народжуванні була на рівні 71,35 років, для чоловічого населення даний показник був на рівні 66,39 років, а для жіночого населення – 76,22 роки. Найвищі значення характерні для м. Києва, Тернопільської, Івано-Франківської, Чернівецької, Львівської, Вінницької областей. Найменші значення очікуваної тривалості життя населення спостерігаються у Житомирській, Київській, Херсонській, Чернігівській, Кіровоградській, Дніпропетровській областях.

Однією з головних причин зниження народжуваності у глобальному масштабі називають трансформацію інституту сім'ї, перехід від традиційної патріархальної сільської сім'ї до сім'ї міського типу з рисами індивідуалізму, участю у суспільному виробництві, користуванням державною системою соціального захисту. Вітчизняний демограф – фахівець у сфері досліджень шлюбно-сімейних відносин Л.Чуйко пов'язує становлення нової моделі сім'ї в Україні в основному з ринковою трансформацією суспільства, хоча і не заперечує дії чинників глобального характеру – процесів індустріального розвитку та урбанізації [11].

За період 2001-2020 рр. змінилася вікова структура реєстрації шлюби. Так, середній вік вступу до шлюбу для чоловіків змінився з 29,58 до 33,28 років та для жінок з 26,58 до 30,57 років, тобто більше як на 3,5 роки для кожної статі. Високі показники загального коефіцієнта шлюбності у 2020 р. характерні для м. Києва, Одеської та Київської областей, а низькі показники для – Сумської, Кіровоградської, Чернігівської, Миколаївської, Полтавської, Черкаської областей. Високі значення показника розлучуваності характерні для Київської, Дніпропетровської та Запорізької областей, а низькі для – Закарпатської, Рівненської, Львівської областей. Що стосується співвідношення коефіцієнтів шлюбності над розлучуваністю в Україні він був майже в 1,5 рази вищий. В регіональному розподілі високі значення переважання коефіцієнта шлюбності над розлучуваністю характерні для ряду західних регіонів країни, а саме, Закарпатської, Рівненської, Львівської, Волинської, Тернопільської, Івано-Франківської, Чернівецької областей, а також для південного регіону – Одеської області та столиці м. Києва. Що в першу чергу, пояснюється високим рівнем релігійності в даних регіонах (рис. 3).

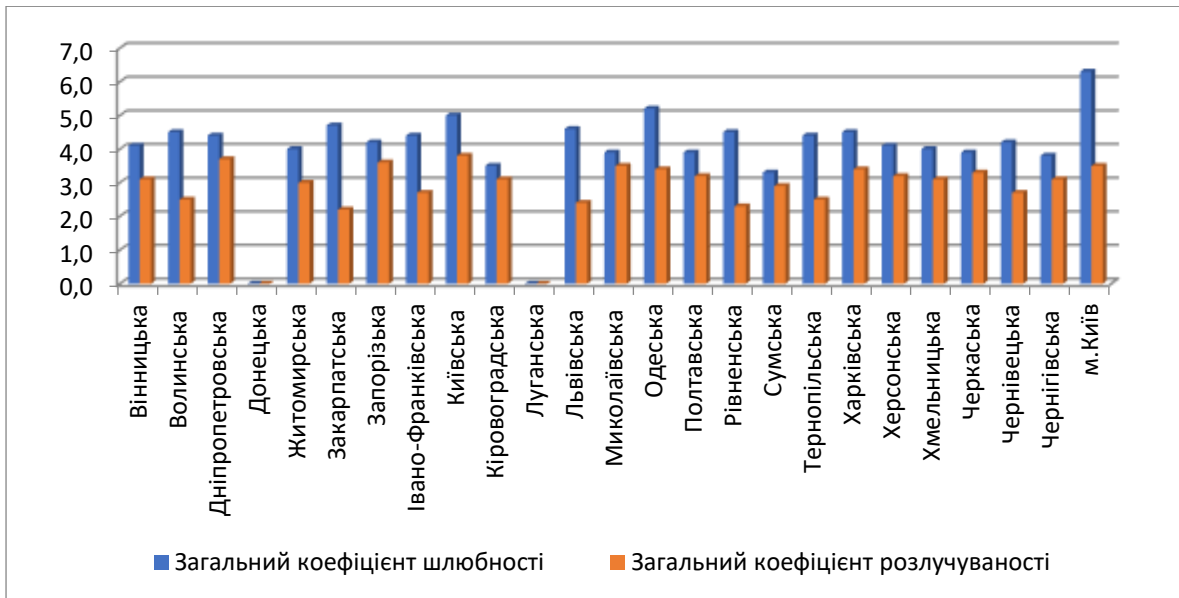

Рис. 3. Співвідношення коефіцієнтів шлюбності та розлучуваності в регіонах України у 2020 році, Складено автором за даними [6]

Складовою так званої «кризи традиційної сім'ї» є також зміна ролі жінки у суспільстві, тобто залучення жінки до суспільної праці і менша концентрація на сімейних обов'язках. Меншу кількість дітей у сучасній сім'ї можна розглядати як стратегічний вибір сучасної сім'ї, яка прагне зберегти певний рівень матеріального достатку і забезпечити дітям кращу якість догляду, виховання, освіти [5, с.2].

За період з 2001 – 2020 роки вік матері при народженні дитини змінився з 25,22 до 28,04 років. Аналізуючи вікову категорію матерів спостерігаємо, що основу складають жінки у віці від 20-34 років. При чому, у сільській місцевості найбільше народжує жінок у віці 20-24 роки, а у містах – 25-29 років. Тобто дана ситуація свідчить про те, що в містах жіноче населення після закінчення закладу вищої освіти реалізує себе професійно, а вже потім реєструють шлюб та народжують дітей. Для вікової категорії жінок 30-34 роки в містах характерно як народження в даному віці первістка, так і другої дитини. В той час як в сільській місцевості жінки даної вікової категорії народжують вдруге. Для України характерна регіональна диференціація показника віку матері при народженні дитини: найнижчі показники віку матері при народженні дитини характерні для західних регіонів країни та регіонів із переважанням сільського населення в регіоні, та відповідно найвищі показники характерні для регіонів розташування центрів полюсів зростання та регіонів з переважанням міського населення. Разом з тим, в Україні 20,5% народжених дітей є позашлюбними. Причому, з 2001 по 2013 роки даний показник зріс з 18,0 до 22,1%, а в період 2013 – 2020 роки відзначається поступове його скорочення [7].

Отже, нова модель сім'ї і шлюбно-сімейних відносин, що формується в Україні, характеризується високим рівнем консесуальних шлюбів, підвищенням віку вступу до шлюбу, високим рівнем позашлюбної народжуваності, низьким рівнем народжуваності і високими рівнями економічної і споживчої активності [2, с.4].

Держава впливає на зміну демографічної ситуації через державні допомоги сім'ям з дітьми. Згідно з чинним законодавством, в Україні діють такі види допомоги сім'ям з дітьми: по вагітності та пологах, при народженні дитини, по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, на дітей, що перебувають під опікою та піклуванням, на дітей самотніми матерям, а також допомога малозабезпеченим сім'ям з дітьми [2, с.6].

Разом з тим, передбачені державою види допомог сім'ям з дітьми незначно впливають на ситуацію з народжуваністю, вони виконують функцію захисту від бідності. Одним з перспективних напрямів є забезпечення умов для можливості поєднання зайнятості жінки і виконання нею репродуктивної функції, зокрема шляхом більшого залучення чоловіків до догляду за дитиною у ранньому віці. Переважна більшість цивілізованих країн світу намагаються розв'язати демографічні проблеми за допомогою стимулювання міграційного поповнення; використання внутрішніх резервів

населення, поліпшення його якості: інтелектуального потенціалу, продовження здорового і активного життя, і за рахунок цього – забезпечення більшої його економічної продуктивності.

Міграційні процеси і міграційна політика не є суто демографічними питаннями, оскільки чинниками міграції є економічний розвиток та становище на ринку праці. Про те міграційний рух впливає на зміни демографічного складу населення і країн-донорів, і країн-реципієнтів. Отже, міграційну політику можна розглядати як інструмент демографічної політики [2, с.7].

В межах України склалася наступні особливості навколо міграційних процесів. Так, за період з 2001-2020 роки показник міграційного скорочення в Україні переріс в міграційний приріст. За досліджуваний період для міграційних потоків в Україні характерні наступні тенденції динаміки: 2001-2005 роки зменшення числа міграційного скорочення та перехід до міграційного приросту; 2005-2012 роки зростання міграційного приросту і досягнення максимуму; 2012-2019 роки зменшення міграційного приросту втричі. У зв'язку з поширенням пандемії COVID-19 відбулося стрімке скорочення міграційного приросту. Більше як в 6 разів зменшився показник міграційного приросту населення у 2020 році проти показника 2012 р., коли спостерігався максимум міграційного приросту населення за досліджуваний період. У 2020 році коефіцієнт міграційного приросту склав 5,1 на 10 тис осіб. Динаміка показника міграційних потоків в Україні різнилася в залежності від типу поселення. Для сільської місцевості за досліджуваний період характерно міграційне скорочення, виняток становлять 2014 – 2017 роки. Для міських поселень характерно міграційний приріст населення (виняток складають 2002 р. та 2016 р. для яких характерно незначне міграційне скорочення).

Регіональні особливості показника міграційного скорочення/приросту населення України наступні: регіони з максимальні значення міграційного скорочення населення характерні для Кіровоградської, Херсонської, Сумської, Вінницької областей; у Запорізькій, Миколаївській, Чернігівській, Рівненській областях спостерігаються високі показники міграційного скорочення. Низький рівень міграційного скорочення характерний для Чернівецької, Житомирської, Закарпатської, Черкаської, Дніпропетровської, Тернопільської, Волинської областей. Незначні показники міграційного приросту характерні для м. Києва, Хмельницької, Івано-Франківської, Львівської, Полтавської областей. Волинської, Житомирської, Сумської, Полтавської, Черкаської, Закарпатської областей. Високі показники міграційного приросту спостерігаються в Одеська та Харківській областях. Максимальні значення міграційного приросту характерні Київської області.

Висновки. Отже, першочерговими завданням для покращення демографічної ситуації в Україні повинні стати: стабілізація народжуваності та доведення її в довгостроковій перспективі до рівня, що забезпечує простий режим демографічного відтворення; поліпшення стану здоров'я населення, скорочення смертності та збільшення середньої тривалості життя; зміцнення інституту сім'ї, а також створення умов щодо поєднання професійної діяльності із сімейними обов'язками для жінок; вдосконалення регулювання міграційних процесів.

Список використаних джерел

1. Лібанова Е. Прогноз демографічного розвитку України на період до 2050 року / Е. Лібанова // Світогляд. – 2008. – № 3. – С. 48-51.
2. Макарова О.В. Демографічна політика: сучасні реалії та перспективи// Демографія та соціальна економіка. — 2007. — № 1. — С. 3-11 (с.5)
3. Мезенцев К.В., Підгрушний Г.П., Мезенцева Н.І. Регіональний розвиток в Україні: суспільно-просторова нерівність і поляризація: монографія - К.: ДП «Прінт Сервіс, 2014. – 132 с.
4. Мезенцева Н.І., Батиченко С.П., Мезенцев К.В. Захворюваність і здоров'я населення в Україні: суспільно-географічний вимір : монографія К.: ДП «Прінт Сервіс, 2018.- 136 с.
5. Населення України. Трудова еміграція в Україні / колек монографія за ред. Лібанова Е.М., Позняк О.В. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В.Птухи НАН України, 2010. – 233 с.
6. Статистичний збірник «Природний рух України за 2020 рік», Державна служба статистики України / відповідальна за випуск Тімоніна М.Б., Київ. 2021, 46с.
7. Статистичний збірник «Таблиці народжуваності, смертності та середньої очікуваної тривалості життя за 2020 рік», Державна служба статистики України / відповідальна за випуск Тімоніна М.Б., Київ. 2021, 68с.
8. Статистичний щорічник України за 2001 рік / За ред.. О.Г. Осауленка. – К.: ДП «Інформ.-аналіт.агенство», 2002.- 643 с.
9. Українське суспільство: міграційний вимір : нац. доповідь / Лібанова Е.М., Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України. – К., 2018. – 396 с.
10. Цвігун І.А. Демографічна безпека України та напрями її регулювання: монографія – Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко Д.Г., 2013. – 400 с. С.312

Список использованных источников

1. Либанова Е. Прогноз демографического развития Украины на период до 2050 года / Э. Либанова // Мирозозрение. - 2008. - № 3. - С. 48-51.

2. Макарова О.В. Демографическая политика: современные реалии и перспективы // Демография и социальная экономика. - 2007. - № 1. - С. 3-11
3. Мезенцев Е.В., Подгрушный Г.П., Мезенцева Н.И. Региональное развитие в Украине: общественно-пространственная неравенство и поляризация: монография - М.: ГП «Принт Сервис, 2014. - 132 с.
4. Мезенцева Н.И., Батиченко С.П., Мезенцев Е.В. Заболеваемость и здоровье населения в Украине: общественно-географическое измерение: монография М.: ГП «Принт Сервис, 2018.- 136 с.
5. Население Украины. Трудовая эмиграция в Украине / кол монография под ред. Либанова Е.М., Позняк А.В. - М.: Ин-т демографии и социальных исследований им. М.В.Птухи НАН Украины, 2010. - 233 с.
6. Статистический сборник «Естественное движение Украины 2020 года», Государственная служба статистики Украины / ответственная за выпуск Тимонина М.Б., Киев. 2021, 46с.
7. Статистический сборник «Таблицы рождаемости, смертности и средней продолжительности жизни 2020 года», Государственная служба статистики Украины / ответственная за выпуск Тимонина М.Б., Киев. 2021, 68с.
8. Статистический ежегодник Украины за 2001 год / Под ред. А.Г. Осауленко. - М.: ГП «Информ.-аналит.агенство», 2002.- 643 с.
9. Украинское общество: миграционный измерение: нац. доклад / Либанова Э.М., Институт демографии и социальных исследований им. М. В. Птухи НАН Украины. - М., 2018. - 396 с.
10. Цвигун И.А. Демографическая безопасность Украины и направления ее регулирования: монография - Каменец-Подольский: Издатель ЧП Зволейко Д.Г., 2013 - 400 с. С.312
11. Чуйко Л.В. Стратегия развития семьи: концептуальные основы / Формирование рыночной экономики: Сб. науч. работ: Спец. вып.: Материалы междунар. научно-практической. конф. «Демократическое развитие Украины и приоритетные задачи демографической политики». - Т.2. - М.: Финансы, 2006. - С.285-292.

References

1. Libanova EM Forecast of demographic development of Ukraine for the period up to 2050 / E. Libanova // Worldview. - 2008. - № 3. - P. 48–51.
2. Makarova OV Demographic policy: modern realities and prospects // Demography and social economy. - 2007. - № 1. - P. 3-11
3. Mezentsev KV, Pidgrushny GP, Mezentseva NI Regional development in Ukraine: socio-spatial inequality and polarization: monograph - K.: SE "Print Service, 2014. - 132 p.
4. Mezentseva NI, Batichenko SP, Mezentsev KV Morbidity and health of the population in Ukraine: socio-geographical dimension: monograph K.: SE "Print Service, 2018.- 136 p.
5. The population of Ukraine. Labor emigration in Ukraine / collection of monographs, ed. Libanova EM, Poznyak AV - Kyiv: Institute of Demography and Social Research. MV Ptukha of the National Academy of Sciences of Ukraine, 2010. - 233 p.
6. Statistical collection "Natural Movement of Ukraine for 2020", State Statistics Service of Ukraine / responsible for the issue Timonina MB, Kyiv. 2021, 46p.
7. Statistical collection "Tables of births, deaths and average life expectancy for 2020", State Statistics Service of Ukraine / responsible for the issue Timonina MB, Kyiv. 2021, 68p.
8. Statistical Yearbook of Ukraine for 2001 / Ed. . OG Osaulenko. - K.: DP "Inform.-analit.agenstvo", 2002.- 643 p.
9. Ukrainian society: the migration dimension: nat. report / Libanova EM, Institute of Demography and Social Research. MV Birds of the National Academy of Sciences of Ukraine. - K., 2018. - 396 p.
10. Tsvigun IA Demographic security of Ukraine and directions of its regulation: monograph - Kamyansky-Podilsky: Publisher PE Zvoleyko DG, 2013. - 400 p. P.312
11. Chuyko L.V. Family development strategy: conceptual principles / Formation of market economy: Coll. Science. works: Special. issue: Materials International. scientific practice. conf. "Democratic Development of Ukraine and Priorities of Demographic Policy". - Vol.2. - K.: KNEU, 2006. - P. 285–292.

Надійшла до редколегії 18.10.2021